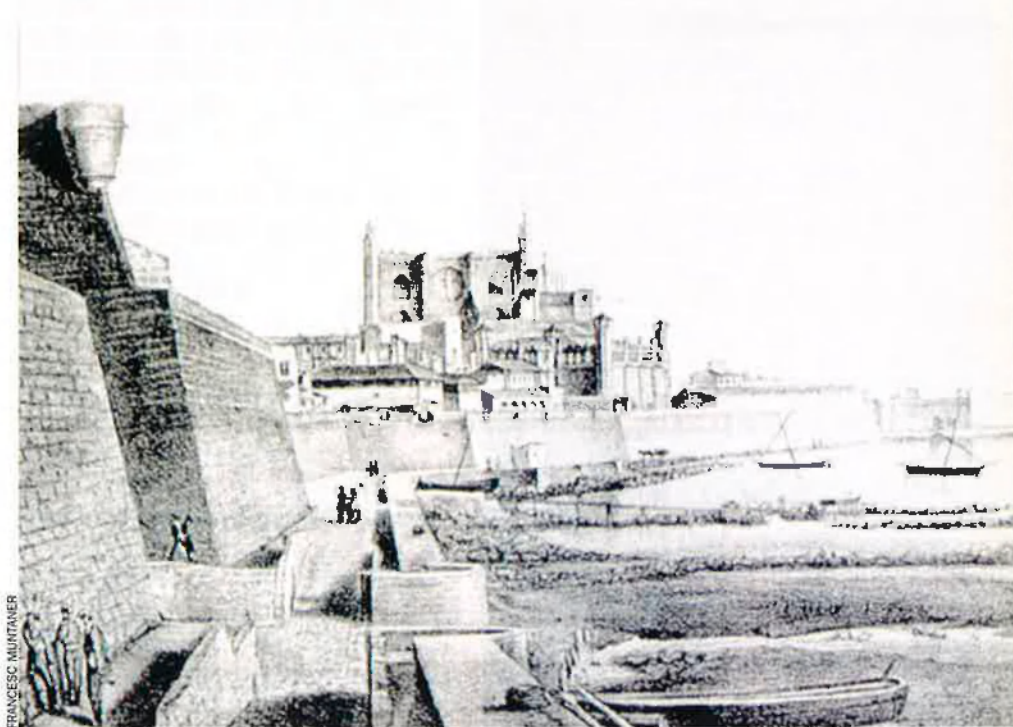

La primera cultura democràtica a Mallorca

El demòcrates, els socialistes utòpics i els republicans a la Mallorca de mitjan segle XIX.

FRANCESC MUNTANER

A Mallorca, l'evolució de la primera cultura política democràtica i republicana abasta des de la conspiració del mallorquí Joan Picornell a Madrid, el 1795, fins a l'eclosió del federalisme i l'internacionalisme durant el Sexenni Democràtic (1868-1874).

El republicanisme mallorquí té, com arreu, una dilatada i diluïda tradició política fins arribar a la configuració del Partit Demòcrata. Participa de diverses cultures politicosocials: d'una banda, la tradició del liberalisme radical del Trienni Liberal (1820-1823), l'ala més radical i laicista del progressisme illenc i la vinculació amb el socialisme utòpic, encapçalat a Mallorca per Jeroni Bibiloni; d'altra banda, és un dels resultats de la socialització política marginal, sobre-

tot entre 1840 i 1868. Ens referim a les societats secretes de caire democràtic, de les quals Miquel Quetglas Bauçà fou un dels exponents; al moviment ateneístic, concretament l'Ateneu Balear, però també al protagonisme de joves illencs que durant els seus estudis universitaris entraren en contacte amb el radicalisme polític, a Madrid i a Barcelona, sobretot.

Els factors de cohesió republicana segurament s'han de cercar en l'anàlisi profunda de tres factors: d'una banda l'evolució política a partir de 1849, amb la constitució del Partit Demòcrata, les radicalitzacions posteriors durant el Bienni Progressista (1854-1856) i al llarg del decenni de 1860; d'altra banda, l'evolució social i econòmica de la societat mallorquina, la implicació en els

Va ser durant el Bienni Progressista (1854-1856) quan aquests nuclis se socialitzaren al voltant d'El Iris del Pueblo', òrgan dels demòcrates mallorquins, dirigit per Joaquim Fiol. Com ha destacat Joan Mas i Vives, aleshores aquest grup desenvolupà la seva activitat de forma clara. Això no obstant, no hi ha encara un republicanisme explícit, sinó més aviat una opció a favor de la sobirania nacional, el sufragi, l'exempció de quintes, l'abolició dels consums, l'igualitarisme social, la sintonia amb les classes populars i obreres urbanes, la mobilització de la Milícia Nacional i la mitificació del constitucionalisme, però no es qüestiona la monarquia

processos de canvi de sectors econòmicament sòlids, com ara el navilier, i finalment, l'evolució d'un grup de joves estudiants radicals, periodistes, divulgadors i escriptors, la majoria dels quals s'anaren desmarcant del poder establert.

Demòcrates, igualitaristes i republicans emergents. El pensament demòcrata a Mallorca almenys en les seves manifestacions ideològiques és obra d'una minoria d'escriptors i professionals que ja al començament del decenni de 1840 entraren en contacte amb els corrents progressistes i, fins i tot, revolucionaris, com Josep Barbier, Josep Francesc Vich i Antoni Ignasi Cervera. D'altra banda, Miquel Bibiloni Corró durant la seva estada a Madrid sembla que va conèixer Roque Barcia i hauria estat un dels fundadors d'*El Cascabel*. A Mallorca, el ressò més radical del progressisme es manifestà a través d'*El Genio de la Libertad*, primer, i d'*El Iris del Pueblo*, després.

Va ser el 1849, amb la creació del Partit Demòcrata, quan es consolidà el grup que assolí una rellevància social i política significativa. Un any abans s'havia publicat a Mallorca *Cristianos-socialistas*, de l'exclaustrat Jeroni Bibiloni. Es tractava d'una obra sorprenent per la seva terminologia fourierista. La seva publicació provocà un terratrèmol entre els sectors conservadors i eclesiàstics illencs. Tanmateix, allò més destacat d'aquesta obra és el seu significat i el context en el qual s'edità. Bibiloni reflectia, així, el pensament d'un sector minoritari del catolicisme illenc antiliberal i utòpic. Tanmateix, encara no s'ha pogut explicar, amb coherència, la forma com l'autor madurà aquell pensament i el compromís personal o les vinculacions amb l'icarianisme contemporani.

A banda del context de penúria econòmica de les classes populars mallorquines, que, indubtablement, patiren greument la crisi de subsistències de 1846 i 1847, també hem de considerar l'existència, en aquella conjuntura, de col·lectius que potenciaren la dissidència social i ideològica. Ens referim a la Societat Frenològica Mallorquina; les primeres societats o casinos eminentment

populars, com ara el Casino Artístic i Industrial; o cafès cantants i centres de recreació populars, com El Recreo Social; les primeres mutualitats de caràcter popular i alguns centres d'ensenyament, com és el cas del col·legi de primer ensenyament creat per Jeroni Bibiloni, Jaume Balaguer i Joan Bo, entre d'altres. Entre els personatges que hi comencen a destacar hem de fixar l'atenció sobretot en els membres del Partit Demòcrata, Joaquim Fiol, Jeroni Bibiloni, Miquel Quetglas Bauçà i l'editor Pere Josep Gelabert.

El Bienni Progressista. Tanmateix, va ser durant el Bienni Progressista (1854-1856) quan aquests nuclis se socialitzaren al voltant d'*El Iris del Pueblo*, òrgan dels demòcrates mallorquins, dirigit per Joaquim Fiol. Com ha destacat Joan Mas i Vives, aleshores aquest grup desenvolupà la seva activitat de forma clara. Això no obstant, no hi ha encara un republicanisme explícit, sinó més aviat una opció a favor de la sobirania nacional, el sufragi, l'exempció de quintes, l'abolició dels consums, l'igualitarisme social, la sintonia amb les classes populars i obreres urbanes, la mobilització de la Milícia Nacional i la mitificació del constitucionalisme, però no es qüestiona la monarquia. Alguns significats membres del grup, com Miquel Quetglas, foren regidors de l'Ajuntament de Palma durant aquell període.

El Iris del Pueblo reflectia l'igualitarisme interclassista, la instrucció com a factor d'alliberament i la promoció de les classes humils, tot plegat amb la defensa del sufragi universal. El manifest del darrer número, de 30 de novembre de 1855, mostrava el desencís d'aquell grup amb els plantejaments del progressisme i, en conseqüència, l'opció per la revolució i les aspiracions de la república democràtica, federal i universal. Tanmateix, probablement va ser a partir de 1856 quan a Mallorca es consolidà el republicanisme, segurament al voltant d'un grup més nombrós, en els qual a més dels esmentats hi havia Antoni Villalonga Pérez, Joaquim Quetglas, Ignasi Vidal, Joan Palou i Coll i Miquel Bibiloni Corró, entre els més significatius. Algun d'aquests degué estar vinculat a

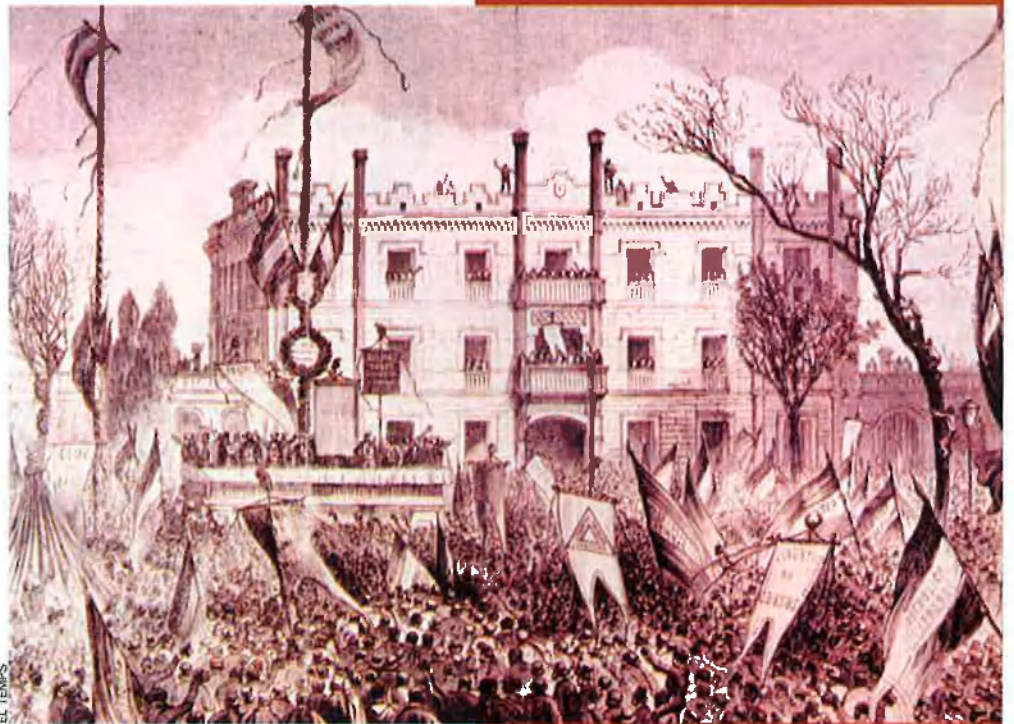
una societat secreta activa fins el 1868. D'altra banda, el mallorquí Antoni Ignasi Cervera creava a Madrid la societat secreta carbonària El Falansterio i la revista *El Falansterio Nacional*.

El descontentament social i els rebrots de republicanisme creixeren com a conseqüència de la insurrecció de Loja (1861), moment en el qual apareixen alguns pasquins subversius a Palma i a Manacor. El 1862, Emilio Castelar visitava Mallorca i contactava amb un grup de simpatitzants, acompanyat de Joaquim Fiol. Ja llavors Castelar, amb Pi i Margall, liderava la nova generació de demòcrates que posaven en relleu la seva actitud antidinàstica i obertament revolucionària. Segurament era el mateix grup que a Mallorca obrí una subscripció popular, el 1862, a favor de l'Ictineu de Narcís Monturiol.

El republicanisme emergent probablement es va concretar societàriament en entitats de característiques ben diverses com ara l'Ateneu Balear (1862), les entitats recreatives populars, les societats mutualistes com La Protectora, de Lluçmajor (1866) i les ja esmentades societats secretes. Així, el 1864, s'havia creat la lògia La Fraternidad. Pere Gabriel, referint-se a Mallorca, afirmava que "l'associacionisme del decenni de 1860 apareix molt relacionat amb el republicanisme genèric caracteritzat més per la seva voluntat d'inserció popular i afanys modernitzadors enfront del món oficial del moment".

Aquells anys del decenni de 1860 foren de repressió, sobretot com a conseqüència de l'insurreccionisme republicà i dels intents carlistes de Sant Carles de la Ràpita (1860). Segurament, una de les vies per conèixer l'evolució del republicanisme i l'obrerisme a Mallorca s'ha de fer a partir de les noves societats, com el Centre Instructiu Obrer (1851-52) impulsat per Miquel Quetglas, o l'Ateneu Industrial (1862), promogut per Pere d'Alcàntara Penya. Però també el paper del mutualisme popular, tot i que en aquest moment a penes no hi ha reivindicacions de classe.

Com a conseqüència de l'epidèmia de còlera de 1865, l'octubre d'aquell any, en ple contagi, arribaren a Palma set membres dels Amics dels Pobres, de

Barcelona. Les cròniques d'època reflecteixen que *"fueron recibidos con gratitud y cortesía, aunque con la obligada prevención que su ideología imponía a un importantísimo sector de la ciudad"*. A més, tengueren el suport, continua la crònica, dels més extremitistes en ideals antireligiosos i polítics. També ens consta que es rebien subscripcions a casa de Benet Seguí, a les botigues dels germans Estrada i dels germans Miró, i que rebien el suport del casino El Amparo, on es reunien cada dia.

També en aquell context s'han de situar altres personatges i altres realitats associatives rellevants, sobretot els promotors d'El Porvenir (1866) del qual n'eren redactors Miquel Quetglas, Ignasi Vidal, Antoni Marroig, Joaquim Quetglas, Vicenç Mora i Pere A. Bernat. En aquests grups hi havia encara altres cercles o grups de republicans emergents en diferents localitats de Mallorca com ara a Lluçmajor o Andratx, entre d'altres. Durant aquells anys previs a la revolució de setembre hi hagué a Mallorca confinats com ara el general Serrano i el canonge Monjón, de Ciutadella, líder del moviment republicà a Menorca.

Pere Fullana Puigserver
Historiador

Manifestació de l'any 1868 a favor de la república federal, a l'antiga plaça de Catalunya de Barcelona (ara plaça del Palau). A les Illes els avalots contra el règim no van ser tan evidents; l'oposició era més notòria en l'associacionisme.

Emilio Castelar va visitar Mallorca l'any 1862, per a reunir-se amb simpatitzants. L'acompanyava Joaquim Fiol. Eren antidinàstics i clarament revolucionaris.